

בעל העקיפה

מתורתו של רבינו רבי יצחק עדאמה זיע"א

מחבר ספר "עקידת יצחק"

גיליון ל"ז - פרשת שלח תשפ"ו

מהדורת אילן

ביאור ענין חטא המרגלים ועונשם

מכל שבת ושבת, כדי שהשלוחים עצמם יתייחסו לשליחותם באחריות גדולה, וכדי שכל ישראל יקבלו את דבריהם ללא עוררין.

הסיבה שמה לא שלח את הנשיאים שהקריבו בחנוכת המזבח היא, מפני שבסדר קביעת הדגלים הם מונו לעמוד בראש שבטיהם, ואי אפשר לשלוח אותם לשליחות לזמן רב ולהשאיר את השבטים בלא נשיאיהם, לכך בחר משה אנשים חשובים אחרים מכל שבט, הקרובים ביותר לחשיבות הנשיאים שהקריבו בחנוכת המזבח, וסיימה התורה את ענין שליחותם בפסוק (טו) 'אלה שמות האנשים אשר שלח משה לתור את הארץ' שהם אלו האנשים החשובים הדומים לנשיאים. והוסיפה התורה 'ויקרא משה להושע בן נון יהושע', לומר שנשיא שבט אפרים שהוזכר בשם הושע בן נון, הוא זה הנקרא בשאר פרשיות התורה בשם יהושע.

כדי שיכירו המרגלים את שבת הארץ, אמר להם משה רבינו לבדוק את הארץ בארבעה ענינים שבהם הארץ ניכרת ונקבעת כארץ טובה: א. בהיותה מגדלת אוכלוסיה רבה בריאה וחזקה. ב. בהיותה רחבת ידיים, מישורית ונוחה לעבודה. ג. כשהערים מיושבות ומלאות יופי. ד. שהקרע דשנה ושמנה, ומוציאה פירות טובים ומשובחים. על הענין הראשון אמר משה 'וראיתם את הארץ מה היא ואת העם היושב עליה' וגו', על השני אמר 'ומה הארץ הטובה היא אם רעה', על הענין השלישי אמר 'ומה הערים אשר הוא יושב' וגו', ועל הרביעי אמר 'ומה הארץ השמנה היא' וגו'.

כשחזרו המרגלים, הם פתחו בקיום שליחותם שאכן ראו שהיא ארץ טובה ומשובחת, אבל המשיכו לומר שמאד קשה להכנס לשם, ובוזו חטאו שלא נשלחו כלל כדי לתת עצות, אלא רק כדי לבדוק האם היא טובה או לא, וכלב הבין שזו היא כוונת דבריהם כשאמרו 'אפס כי עז העם וכו', וכיון שלא אמרו בפירוש שאין יכולים לעלות, קפץ והשתק אותם כאילו ממשיך את דבריהם, שעל אף שנראה שקשה לעלות לשם, אבל אנו בוטחים בה' ונעלה, וחשב שלא יכחישו אותו בפירוש, אבל זה לא הועיל לו, ומיד המשיכו ואמרו בפירוש שהם כופרים בה' ולא יעלו לארץ ישראל, ואז הוסיפו והוציאו את דבת הארץ רעה שהיא אוכלת יושביה.

כשישראל שמעו וקיבלו את דבריהם, חטאו הם בכך, שהרי לא היה להם להאמין אלא למה שסיפרו בתורת עדות על טיבה של הארץ, אבל לעצות שהם נתנו ולמה שהם פירשו על פי עדתם לא היה להם כל להקשיב להם. ואמרו שאינם מוכנים לעלות להלחם עם הכנענים מחשש שהם יהרגו חברי, ואף שיתכן שיצליחו בסופו של דבר לכבוש את הארץ, ואף אם חלקים ימותו מכל מקום הנשים והטף יוכלו להכנס לארץ, אמרו שאינם מעוניינים בכך, אלא עדיף להם למות במדבר בלא להלחם, אפילו שנשיגם כנגד ארבעים לביוה לפני מלכי הארץ. לכך כשהענינים הם 'אמר להם, אתם העדפתם להכניס את נשיכם וטפכם לכלל סכנה, כדי להציל את עצמכם מסכנת החרב, אני אעשה בדיוק ההיפך, אתם תמותו ומדבר, ובניכם אשר אמרתם לכו יהיה, אותם אנכניס לארץ ישראל.

אלא שמכיון שכשהלכו המרגלים לראות את הארץ היה בזה מצוה, שהרי ציוה ה' את משה לשלחם, לכך אמר ה' שישא את עוונם של ישראל במשך ארבעים שנה, ולא ימותו כולם מיד. וקבע את ארבעים השנים כנגד ארבעים יום שהלכו בארץ, שכנגד כל יום שהלכו והיה בכך מצוה, האריך והרחיק את מיתתם בשנה נוספת, ולאחר ארבעים שנה ימותו כולם, ואז יכנסו בניהם שלא חטאו לארץ ישראל.

ו. כשהמרגלים חזרו, תחילת דבריהם למשה וישראל היה 'באנו אל הארץ אשר שלחתינו וגם זבת חלב ודבש הוא וזה פריה. אפס כי עז העם הישב בארץ והערים בצורות גדולות מאד וגם ילדי הענק ראינו שם' (כ-כח), ולכאורה בתשובה זו קיימו אכן את מטרת שליחותם, ואף שלאחר מכן הוסיפו ואמרו 'לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו. ויצאנו דבת הארץ אשר תרו אתה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה הוא' (לא-לב), מסדר הפסוקים משמע שהיה זה רק לאחר שכלב אמר 'עלה נעלה ונרשנו אתה כי יכול נכל לה' (ל), וקשה מדוע כלב אמר זאת, והרי לכאורה זה היה שגור למרגלים לומר את ההיפך, שהרי עד עתה לא הזכירו כלל שלא יוכלו לעלות. ז. מהי כוונת ישראל באמרו 'ולמה ה' מביא אתנו אל הארץ הזאת לנפול בחרב בשינוי ונפנוי יהיו לבד' (יד ג), שאחר טפס אמרו 'היו לבד', ולא אמרו באותו משקל הלשון 'נשינו וטפינו להיות לבד'.

ח. מדוע נעשו להיות במדבר ארבעים שנה כנגד ארבעים יום שריגלו את הארץ, וכפי שנאמר 'במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה תשא את עונתיכם ארבעים שנה' (לד), והלא לכאורה בארבעים הימים שריגלו את הארץ לא היה תוספת חטא, שהרי גם יהושע וכלב היו עמהם באותם ארבעים יום, ולא נעשו על כך, ומדוע נעשו הללו, זאת ועוד, שאף שכלב נענוש כנגד ארבעים הימים הגדול, מדוע הענישים ה' בשנה כנגד כל יום, והרי אין דרכו של הקב"ה למדוד מדה גדולה כל כך יותר מהחטא, ומדוע לא היה די ביום כנגד יום.

נראה לבאר, שהמעישים נקבעים ומקבלים את שמם על פי הכוונה שהיתה לעושים בעת המעישים, ולא רק על פי הפעולה עצמה, על כן אדם המדבר לשון הרע כדי להשיג על ידי זה כבוד או ממון, עיקר שמו הוא רודף כבוד, ודיבור לשון הרע אינו עיקר שמו, אלא הוא רק דבר שבא במקרה כדי להשיג את מטרותו העיקריות.

וזהי הסיבה שלא סמכה התורה את מעשה קרח למעשה מרים, לפי שאף שכלפי חוץ נראה שמעישי של קורח דומים למעשה מרים, שניהם דיברו על משה רבינו, מכל מקום חילוק גדול היה ביניהם, שעיקר מטרתו של קרח היתה לעשות מחלוקת עם משה, ולקבל לעצמו כבוד ושררה, וכדי להשיג את זה הוא דיבר כנגד משה, נמצא שעיקר שמו הוא בעל מחלוקת, או רודף כבוד, ולא בעל לשון הרע, מה שאין כן מרים שדיברה על משה, לא היתה לה מטרה אחרת להשיג על ידי דיבור זה, אלא היתה לה הנאה מעצם הדיבור על משה, וזהו בעל לשון הרע. וסמכה התורה את פרשת המרגלים לפרשת מרים ללמד, שעיקר חטאם של המרגלים היה שהיו בעלי לשון הרע, שדיברו רע על ארץ ישראל, אף שלא היתה להם מטרה להרויח מזה משהו טוב, שידעו שדיבורים אלו לא יועילו להם לשוב למצרים, ומכל מקום דיברו כנגד ארץ ישראל, לפי שהיתה להם הנאה מעצם התלונות והדיבורים כנגד הארץ.

ופתחה התורה את פרשה זו בציווי ה' אל משה לשלוח מרגלים, ולא הקדימה את בקשת ישראל שליחת המרגלים, כדי שלא נטעה לחשוב שהטק החטא היה בכך שביקשו לשלוח מרגלים, אלא עיקר החטא היה במה שדיברו לשון הרע על ארץ ישראל וכפי שהתבאר לעיל, ולכך ציוה ה' את משה לשלוח מרגלים, כדי שיכולו לראות בעיניהם את טוב הארץ ורוב שבתה, וכדי שתתקיים שליחות בציורה הטובה ביותר, ציוה ה' לשלוח את האנשים החשובים ביותר

שלח לך אנשים ויתרו את ארץ פנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא ביהם וגו' (במדבר י"ב)

פרשה זו עוסקת בחטא המרגלים, שעשרה מתוך שנים עשר נשיאי שבטים שעלו לרגל את ארץ כנען, חזרו ודיברו בנגות הארץ, וגרמו לכל ישראל לזנון מלעות לארץ, עד שנענשו שכל אותו הדור ימותו במדבר במשך ארבעים שנה, ורק בניהם יכנסו לארץ ישראל.

יש לשאול ולהעיר שמונה שאלות בפרשה זו:

א. תחילה יש לשאול על דברי המדרש (במדבר רבה טו ו, והובא ברש"י), שטעם סמיכות פרשת מרגלים לפרשת מרים האמורה בסוף פרשת בהעלותך הוא, שהיה להם למרגלים ללמוד ממרים שנענשה בצרעת על שדיברה על אחיה, ולא לדבר לשון הרע על ארץ ישראל. וקשה, מדוע דרשו כלל את סמיכות פרשת המרגלים לפרשת מרים, והלא בצרעת כן היה סדר המאורעות, שמעשה מרים היה בחצרות, ולאחר שנסעו ממצרות לפארן היה מעשה המרגלים.

ואם נפרש שמעשה המרגלים לא היה מיד לאחר מעשה מרים, אלא מעשה קרח הפסיק ביניהם, שמעשה קרח היה בחצרות לאחר מעשה מרים, ומכך שהקדימה התורה את פרשת המרגלים לפרשת מרים, שהיה להם ללמוד מוסר ממעשה מרים, יש להקשות, מדוע אכן לא סמכה התורה את פרשת קרח לפרשת מרים, והלא בזה לכאורה שייך יותר לומר שהיה לקרח ללמוד ממעשה מרים, שבשני המעשים הללו, דיברו כנגד משה רבינו, שמרים אמרה על משה 'הרק אף בְּמַשֶׁה דַּבַּר ה' הלא גם בְּנֹדַב דַּבַּר יִשְׁמַע ה' (לעיל י"ב ב), וענין זה אמרו קרח ועדתו 'יב לכם פי כל העדה פלגם קדשים וכתובכם ה' ומדוע תַּנְשֵׂאוּ עָלַי קָנְהָ ה' (להלן טז ג), ואם כן היה לתורה לסמוך את פרשת קרח לפרשת מרים, שכך היה סדר המאורעות, וגם הוסיפו בין שתי המאורעות הללו הוא יותר מהדמיון שבין מעשה מרים למעשה המרגלים.

ב. מדוע פתחה התורה את פרשה זו בציווי ה' למשה 'שלח לך אנשים', שמשמע שה' מעצמו ציוה על כך, ולא הזכירה שישאלהם שביקשו לשלוח מרגלים, כמבואר בפרשת דברים (א כב) 'ותקרבון אלי פלגם ואתאמרו ושלחנה אנשים לפנינו ונחפור לנו את הארץ ונשבו ונאמנו דבר את ה' ונעלה ונעלה בה'.

ג. אף שה' הסכים עם שליחת המרגלים, יש להבין מדוע ציוה לשלוח אנשים חשובים, נשיאי שבטים, ולא אמר לשלוח שני אנשים פשוטים, שאינם זוכים, גם אם הם מחליטים להוציא את דבת הארץ רעה, לא היה חשש שיצליחו למשוך אחריהם את כל ישראל. וכן יש להבין, מדוע לא ציוה ה' לשלוח את הנשיאים שהקריבו בחנוכת המזבח.

ד. מהי כוונת התורה בדרך הפשט במה שנאמר (טו) 'ויקרא משה להושע בן נון יהושע', שדרשת חז"ל (סוטה לד) 'דועה, שהתפלל עליו י'ה יושיעך מעצת מרגלים', אולם יש להקשות על דרשה זו, שאם חשש משה שיחטאו, מדוע לא התפלל על כולם, וכן מדוע שלח אותם ולא מנע אותם מללכת.

ה. מדוע כששלחם משה אמר להם 'וראיתם את הארץ מה היא ואת העם הישב עליה החזק הוא חזק והעם הוא אם רב. וגם הארץ אשר הוא יושב בה הטובה היא אם רעה' וגו' (ח"ט), שמבואר שאמר להם לבדוק האם הארץ אכן טובה או לא, והרי הקב"ה הבטיח להם שהיא ארץ טובה, ולא היה לו לומר לבדוק באיזו דרך יעלו ואיזו עיר יכבשו תחילה. וכמו כן יש להבין מדוע הזכיר ארבע פעמים את בדיקת הארץ, שאמר 'וראיתם את הארץ מה היא' ומה הארץ', ומה הערים אשר הוא יושב בהן הקב"ה הבטיח להם אם במצרים' (ט) 'ומה הארץ השמנה היא אם רעה' וגו' (כ), ומדוע לא כלל הכל בתחילה, שכשאמר שידקו מה הארץ היה יכול לפרט שאם כל מה שאמר לבדוק.